

Tako *zakovica* i *zakovičar* teže istiskuju riječi *nitn(a)* (njem. Niete) i *nitner* jer za ostale tuđice iz ove porodice, *nithamer* (njem. Niethammer), *nitovati*, *zanitovati*, *nitovanje*, nemamo dobrih zamjena.

Kad se za jednu stranu riječ daje više naših zamjena, tada treba dati zamjene za sva značenja strane riječi, a ne samo za neka. U stručnoj je literaturi već više puta rečeno da nam je glagol *tretirati* nepotreban, a za njega je dana samo jedna, dvije, najviše tri zamjene: *raspravljati*, *postupati*, *obrađivati*. Ako to dobar lektor poslušati i pokuša da zamjenjuje, često će naići na rečenice u kojima ni jedna zamjena nije dovoljna: *ti to tretiraš kao šalu; kaže da se američka odluka ne može tretirati kao razuman korak; davali su injekcije i konstatirali znatno fizičko i psihičko poboljšanje kod tretiranih osoba*. Kad ne uspije svagdje, prestat će i tamo gdje može. Zato treba reći da *tretirati* znači i *smatrati*, *uzimati*, *shvaćati*, *liječiti*, *njegovati*. Isto se tako za rusizam *izviniti* spominje samo zamjena *oprostiti*, a ona nije dovoljna, treba i *ispričati*, kao što za francusku riječ *efikasan* nije dovoljno samo *djelotvoran* jer treba i *uspješan*.

Ipak, u rješavanju svih tih pitanja nećemo mnogo napredovati dok ne dobijemo iscrpno obrađenu tvorbu riječi, i to suvremenim lingvističkim metodama. Tek tada ćemo o takvim pitanjima moći raspravljati potpunije.

PROBLEMI PROUČAVANJA JEZIKA I STILA U SUVREMENIH PISACA

Krunoslav Pranjić

(*Svršetak*)

Ali, stilistike su dvije, ili barem dvije: jedna promatra lingvističke strukture i njihovo funkcioniranje unutar jezičnoga sustava; ona je *DESKRIPTIVNA* (zovu je još i lingvističkom ili stilistikom jezične ekspresije); druga tim strukturama određuje razloge; ona je *GENETIČKA*; prva potječe od semantike, tj. od studija značenja, druga se vezuje uz literarnu kritiku (stoga je zovu još i literarnom).

U odista prijekojoj potrebi da se temeljito i sustavno započne studij jezika i stila u suvremenih pisaca, za lingvista nema dileme: on će optirati za deskriptivnu stilistiku, stilistiku koja u analizi jezične ekspresije ne napušta područje lingvističkih činjenica, nego tu istu jezičnu ekspresiju promatra u njezinoj trovalentnosti:

ekspresivnoj,
pojmovnoj,
impresivnoj.

Ekspresivne i impresivne vrednote jezičnog izraza jesu stilističke vrednote. Deskriptivna stilistika tako je zapravo studij ekspresivnih i impresivnih vrednota, svojstvenih različitim izražajnim sredstvima kojima raspolaže jezik; ove su vrednote vezane uz postojanje tzv. *stilističkih varijanata*, a to će reći: različitih načina da se izrazi jedna te ista ideja, vezane su uz *IZBOR* da se nešto između više mogućih načina kaže samo na jedan jedini.

U svojim počecima stilistika je sezala ponajviše u područje leksikologije; međutim — glasovi, morfološke strukture, sintaktičke konstrukcije — isto su toliko sredstva jezične ekspresije, koliko i riječi.

Moderna deskriptivna stilistika obuhvaća tako cijelu jezičnu oblast i nema zbog čega da zazire od tradicionalne gramatičke podjele. Stoga, kad je danas riječ o deskriptivnoj, ili lingvističkoj, ili stilistici jezične ekspresije, valja pod tim terminom razumijevati i

fonetiku jezičnog izraza (pa se prema tome govori o fonostilistici);

treba razumijevati i *morfologiju* jezičnoga izraza (pa se onda govori o morfonostilistici);

treba razumijevati *sintaksu jezičnog izraza*

i naposljetku njegovu *semantiku*.

Ali ni stilistika, ma koliko da je nova i moderna, nije nauka tek od jučer. Ona ima svoga dalekog, zaista dalekog, ali ipak pretka u antičkoj retorici. Jer retorika je u neku ruku bila antičkom stilistikom, budući ujedno normom književnog izraza i kritičkim instrumentom u vrednovanju individualnih stilova i umjetnosti velikih pisaca.

Današnja stilistika, dok sad govorim stilistika, jednako mislim na lingvističku, na deskriptivnu stilistiku, današnja stilistika ni u kom slučaju nije normativna, niti ima apriorističkih kategorija. A što se tiče vrednovanja tekstova, svjesno ga ostavlja intuiciji i ukusu, koji, sva je prilika, u tome ostaju jedini suci; teško bi se na temelju stilističkih kategorija mogla zasnovati kritička znanost, jer kritikā je toliko — koliko je i kritičara; a bit će da je dobro što je to tako.

Zadaća je deskriptivne stilistike da analizira i utvrdi kako funkcionira jedan određen stil, a naša potreba da s pomoću nje uspostavimo tipologiju stila u monografijama o pojedinim piscima, te da zatim, ne mehaničkim spajanjem, već inteligentnom sintezom uspostavimo tipologiju stila određene literarne epohe.

Pravo je zdrave skepse da se čovjek upita na kraju — čemu bi imao da posluži jedan ovako ocrtan, malo je reći golemi, već treba priznati — divovski posao, i koliko je on uopće svrhovit?

Da li se studij stila možda iscrpljuje samo u tome da daje klasifikaciju jezičnih izražajnih sredstava, da fabricira tabele njihove frekvencije i statistike o distribuciji?

Studij stila kako je ovdje izložen može ponajprije imati posve praktičnu, pedagošku svrhu: da oživi nastavu materinskog jezika, da pomaže tumačenju i razumijevanju književnih tekstova; i napokon, kad već sam ne donosi vrijednosne sudove, studij stila literarnom kritičaru i literarnom historičaru ipak može pružiti dragocjene podatke na osnovu kojih će oni kudikamo sigurnije i objektivnije temeljiti *svoje* sudove.¹

NARODNI I STRUČNI NAZIVI ZA BOLESNIKE

Milan Šipka

Zdravi ljudi obično zaziru od bolesnika, nekad opravdano (a često i neopravdano) izbjegavaju dodire s njima, govore o bolesnicima sa sažaljivanjem, a neki ih čak izvrgavaju ruglu i smijehu. U našim zaostalijim krajevima bolest se smatra sramotom, pa je zato oni koji obole kriju. I u razvijenijim gradskim sredinama bolesnici se često ustručavaju da priznaju kako boluju, recimo, od tuberkuloze ili neke venerične bolesti — pa makar bili i »negativni« — jer se boje nerazumijevanja sredine. To je posljedica naše još relativno niske opće i medicinske prosvijećenosti. U budućnosti će se stanje sigurno promijeniti, ali danas je, na žalost, još uvijek tako. Još uvijek se bolesnici — i pored sve njege i pažnje koju im pružaju rođaci i medicinari — u zdravoj sredini osjećaju kao izopćenici. To njihovo osjećanje, stav zdravih (koji je često grub i uvredljiv) i odnos medicinskog osoblja, — sve je to došlo do izraza i u jeziku: *u nazivima za bolesnike*.

U govoru naroda nazivi za bolesnike su rašireni, ima ih mnogo i različiti su u različitim krajevima. Po svojoj raznovrsnosti u tvorbi i značenju oni predstavljaju pravo malo jezičko blago. Pa ipak su im jezičari dosad posvećivali malo pažnje. Kao da se i na njih prenio onaj zazor koji je pratio bolesnike i činio ih posebnom kategorijom ljudi izvan društva. Zar i nazivi za bolesnike da budu izvan dometa jezičnoga interesa? Došlo je vrijeme da se oni popišu, ozbiljno prouče i unesu u rječnike, u gramatike i stručnu štampu. Ovaj moj rad samo je skroman prilog tome nastojanju.

Nazive za bolesnike proučavao sam na relativno uskom jezičkom području (Bosanska krajina), ali sam se oslanjao i na izjave ispitanika iz drugih krajeva (Banat, uža Srbija, Kordun). Ispitivanja sam vršio u različitim sredinama: među samim bolesnicima u Opštoj bolnici u Banjoj Luci, kod bolničara, učenika Srednje medicinske škole i u narodu. Evo rezultata tih ispitivanja!

¹ Referat s III kongresa jugoslavenskih slavista u Ljubljani (u rujnu 1961).